

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Integrovaný vědní základ

Výukový program

BIOTOPY

Život v lese

pro 3. ročník ZŠ

Datum: 10. 10. 2009

Zadala: Ing. Helena Jedličková, Ph.D.
Vypracovala: Martina Saxová, 84325
Marta Straková, 322431
Obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ
Forma studia: kombinované

Výukový program

BIOTOPY

TÉMA: Život v lese

MÍSTO KONÁNÍ: Kejbaly

VĚK DĚTÍ (ROČNÍK): 3. třída (opakování učiva z 2. ročníku)

DOBA TRVÁNÍ: 90 minut

VVC:

Žáci:

- Dokáží rozeznat vybrané druhy zvířat žijících v lese
- Jsou schopni vysvětlit základní rozdíly mezi lesními a domácími zvířaty
- Umí rozdělit zvířata do kategorií (savci, ptáci, hmyz)
- Dokáží popsat základní znaky těla savce, ptáka, základní části stromu, bylin
- Jsou schopni realizovat samostatnou i společnou práci zadanou učitelkou, kterou dokáží i organizovat
- Rozvíjejí a procvičují jemnou motoriku

Klíčové pojmy: živočich, savci, ptáci, hmyz, samec, samice, mláďe, matka včela, dělnice v úlu, trubci, hlava, trup, horní a dolní končetiny, ocas, křídla, strom, keř, les, kmen, větev, jedovaté rostliny, chráněné rostliny, léčivé rostliny, dřevina, bylina, lodyha, stéblo, stvol

Organizační formy: skupinová práce, samostatná práce, rekreační a sportovní chvílky

Metody: opakování učiva, rozhovor, pozorování, metoda pracovního listu s řešením, didaktická hra

Pomůcky: pracovní listy, pastelky, podložky, kolíčky na prádlo, tři delší provázky, obrázky zvířat a rostlin, atlas hub, hádanky, kartičky s písmeny, nafukovací balónky, odměny (výrobky, diplomy, zeleninová odměna), plody (jablko, hruška), šišky (borovice, smrku, jedle, modřínu...)

Literatura:

- Barnabé-Dauvister, J.: Moje cesty za zvířátky, Kentaur, Praha 1990
- Bejček, V., Šťastný, K.: Encyklopedie ptáků, Rebo Production, Čestlice 1999
- Danihelová, H. a kol: Prvouka pro 2. ročník, Prodos, Olomouc 1997
- Danihelová, V., Tupý, K.: Prvouka (pracovní listy pro 2. ročník základní školy), Fortuna, Praha 1992
- Dobroruková, J., Dobroruka, L.: Malá tajemství přírody, Albatros, Praha 1989
- Korbelář, J., Endris Z.: Naše rostliny v lékařství, AVICENUM, Praha 1985
- Krojzlová, H.: Prvouka (pracovní listy pro 2. ročník základní školy), Fortuna, Praha 1995
- Kudela, M.: Atlas lesního hmyzu, Státní zemědělské nakladatelství, Praha 1970
- Mladá, J., Podroužek, L.: Prvouka pro 2. ročník základní školy (pracovní sešit), SPN, Praha 1998
- Muhlhausová, H., Svobodová, J.: Prvouka 2 (učebnice pro 2. ročník základní školy), Nová škola, Brno 2001
- Muhlhausová, H., Svobodová, J.: Prvouka 2 (pracovní sešit pro 2. ročník základní školy), Nová škola, Brno 2001
- Reichholf, J.: Savci, IKAR, Praha 1996
- Rezutková, H.: Svět kolem nás II, Alter, Liberec, 1993
- Zapletal, J.: Hry v přírodě, LEPREZ, Praha 1995

ČASOVÝ HARMONOGRAM:

1. Úvod, seznámení s tématem výukového programu, rozdělení do skupin (3 min.)
2. Úvodní pracovní list - skupinová práce (5 min.)
3. Rozdělení do skupin (2 min.)
4. Práce ve dvou skupinách (35 min.)

5. Přestávka, výměna skupin (5 min.)
6. Práce ve dvou skupinách (35 min.)
7. Opakování – skupinová práce (7 min.)
8. Vyhodnocení, závěr (3 min.)

OBSAH VP:

1. Úvod (seznámení dětí s prostředím Kejbal, s výukovým programem, s vyučujícími). (3 min.)
2. Společné vypracování úvodního listu výukového programu – příloha č. 1. (Děti odpovídají na připravené otázky, které čte učitelka, a vybírají vždy ze 2 možností. Jednoho žáka vyvoláme a při správně zodpovězené otázce získá kartičku s písmenem. Děti s kartičkami vytvoří řadu, která po přečtení určí téma pracovních listů.) (5 min.)
3. Rozdělení do 2 skupin: **ROSTLINY, ŽIVOČICHOVÉ**
S každou skupinou pracuje minimálně jeden učitel. Žáci se postaví do řady, rozpočítáváním první, druhý se vytvoří dvě skupiny. Žáci rozdělení do těchto dvou skupin budou pracovat samostatně i společně. Střídání samostatné a společné práce určí učitel. (2 min.)
4. Práce ve dvou skupinách s pracovními listy (35 min.)

ROSTLINY

Žáci budou vyplňovat jen některé pracovní listy a vybrané úkoly, ostatní mohou vyplnit doma nebo ve škole – sadu pracovních listů dostane paní učitelka.

Pracovní list č. 1 – příloha č. 2 (10 min.)

- každý žák dostane jeden pracovní list a bude ho vyplňovat samostatně

- a) Žáci se seznámí s pojmy dřevina, bylina (kromě vysvětlení děti uvádí příklady) (1 min.)
- b) Žáci vybarví pracovní listy (2 min.)

c) Hádanka č. 1:

Rostou na pasece, modrají se v lese pod smrčky a doušky.
Tomu, kdo je mlsá, zmodrá nos i pusa, zčernají mu zoubky.

(borůvky)

Povídání o jiných lesních plodech.

Rozhovor:

Znáte další lesní plody?

Předpokládané odpovědi dětí (dále jen POD): jahody, maliny, ostružiny,...atd.

Můžete tyto lesní plody pěstovat na zahrádce?

POD: ano, jahody, maliny i ostružiny (upozornit žáky na to, že se většinou jedná o zahradní odrůdy)

Dokážete popsat vzhled maliny, jahody?

POD: jahoda je červená, ve tvaru srdce, malina je růžovo-červená, tvořená kuličkami

Hádanka č. 2:

Má na sobě fráček, červený jak ráček.

A na hlavě stroupek plné břicho kroupek. (šípek)

Rozdělení dřevin na keře a stromy- jaké jsou mezi nimi rozdíly.

Rozhovor:

Víte, jaké jsou rozdíly mezi stromy a keři?

POD: strom má kmen, keř nemá kmen, větve keře rostou od země

Z jakých částí se skládá strom, keř?

POD: strom má kořeny, kmen, větve, listy, korunu (lze porovnat s lidským tělem, např. větve – ruce, kmen – noha) (5 min.)

d) Samostatné dokončení pracovního listu (2 min.)

e) Hádanka č. 3 :

Pročpak nosí korunu, když k ní nemá hrad?

Aby vítr na korunu jako na stříbrnou strunu mohl vyhrávat. (strom)

Pracovní list č. 2 - příloha č. 3

- slouží pouze pro potřebu učitele, pro doplnění učiva, s žáky nebude realizován

Pracovní list č. 3 - příloha č. 4 (10 min.)

- žáci nepracují s pracovním listem. Učitel vychází z úkolů v pracovním listě, pracuje však s konkrétními pomůckami.

- a) Učitel prezentuje šišky a plody – žáci přiřazují, co patří k jehličnatým a listnatým stromům, kde jsou uchována semena u šišek, u jablek atd. (5 min.)

b) Děti odpovídají na otázky učitele:

Které šišky, plody patří k jehličnatým, listnatým stromům?

POD: bukvice je plodem buku a to je listnatý strom, šiška jedle patří k jehličnatému stromu jedli

Kde najdete semena u plodů jehličnatých a listnatých stromů?

POD: u jehličnatých stromů v šišce, u listnatých v peckách

Kterým směrem roste šiška u smrku, jedle, ...

POD: smrková dolů, jedlová nahoru... (5 min)

Pracovní list č. 4 – příloha č. 5

- slouží pouze pro potřebu učitele, pro doplnění učiva, s žáky nebude realizována

Pracovní list č. 5 - příloha č. 6

(15 min.)

- učitel rozdělí žáky do tří skupin po třech až čtyřech, každá skupina dostane od učitele jeden pracovní list

a) Didaktická hra: Na bylinky

- pomůcky: kolíčky na prádlo, obrázky rostlin (příloha č. 7), 3 provázky
- čas: 4 min
- počet hráčů: 3 skupiny (léčivé, jedovaté a chráněné rostliny)
- pravidla: Žáci pracují ve skupinách. Každý žák ze skupiny drží kolíček na prádlo, kterým z hromady obrázků rostlin vytahuje rostlinu určenou pro svou skupinu- léčivé, jedovaté a chráněné rostliny. Vítězí ta skupina, která bezchybně a nejrychleji shromáždí své rostliny.

b) Vysvětlení pojmů jedovatá, chráněná a léčivá bylina. Jednotlivé skupiny vysvětlí, proč vybraly dané rostliny. Vyzdvihnoutí rozdíl mezi borůvkou, vraním okem čtyřlístým a rulíkem zlomocným.

Rozhovor:

Co si představíte pod pojmem jedovatá rostlina?

POD: může člověku ublížit, i zabít, člověk se může otrávit, když ji sní

Co si představíte pod pojmem chráněná rostlina?

POD: nesmí se trhat, roste jí málo

Co si představíte pod pojmem léčivá bylina?

POD: děláme z ní čaj, pomáhá léčit

Víte, jaký je rozdíl mezi borůvkou a vraním okem?

POD: borůvka je lesní plod, trháme ji a jíme, vraní oko – vysvětlíme žákům, že je to jedovatá rostlina podobná borůvce (5 min.)

c) **Popiš části těla rostliny.**

POD: list, kořen, květ, stonek

Učitel objasní rozdíly mezi typy stonku (lodyha, stvol, stéblo) na základě obrázků – příloha č. 7:

Lodyha je stonek s listy, stvol je stonek bez listů, stéblo je stonek s kolínky.
(2 min.)

d) Didaktická hra:

- pomůcky: žádné
- čas: 4 min.
- počet hráčů: jednotlivci
- pravidla: Učitel uvádí příklady rostlin (smetanka lékařská, pšenice, kopretina, sedmikráska, žito, bledule) a děti reagují podle zadání: stéblo- stoj spojný, připažit; lodyha- stoj spojný, vzpažit; stvol- dřep

Pracovní list č. 6 – příloha č. 8

- slouží pouze pro potřebu učitele, pro doplnění učiva, s žáky nebude realizován

ŽIVOČICHOVÉ

Žáci budou vyplňovat jen některé pracovní listy a vybrané úkoly, ostatní mohou vyplnit doma nebo ve škole – sadu pracovních listů dostane paní učitelka.

Pracovní list č. 1 – příloha č. 9

(10 min.)

- učitel rozdělí žáky do skupin po třech až čtyřech, každá skupina dostane od učitele jeden pracovní list

a) Vysvětlení pojmů živočich, savec. Povídání o tom, které savce děti znají, kteří z nich žijí v lese, co je pro savce typické (– rodí živá mláďata, sají mléko, tělo pokryté srstí). (1 min.)

b) Pantomima:

- pomůcky: obrázky savců (příloha č. 18)
- čas: 3 min.
- počet hráčů: jednotlivci
- pravidla: žák si vylosuje z hromádky jeden obrázek (medvěda, veverky, zajíce..) a předvede pouze pomocí pantomimy toto zvíře. Ostatní děti hádají. Kdo uhodne, jde losovat obrázek a předvádět zvíře. Opakujeme maximálně třikrát.

c) Popis těla savce – zajíce (užití pojmů hlava, ocas, trup, přední končetiny, zadní končetiny), vyplnění pracovního listu.

Zpívání písničky Běží zajíc po lese. (2 min)

d) Práce s knihou *Moje cesty za zvířátky* (viz Literatura), seznámení s hlavními zástupci savců žijících v lese (kuna, veverka, kočka divoká, liška, jelen, srna, zajíc, ježek). Použití černobílých obrázků savců – příloha č. 18. (2 min.)

e) Seznámení s pojmy samec, samice, mládě. Žáci vybarvují v pracovním listu stejnou barvou zástupce jedné živočišné rodiny. (2 min.)

f) Hádanka č. 1:

Všemi mastmi mazaná,

podšitá a prohnaná,

prý má za ušima.

Zdobí malou Elišku

na jménu i v kožíšku,

když je venku zima. (liška)

Pracovní list č. 2 – příloha č. 10

- slouží pouze pro potřebu učitele, pro doplnění učiva, s žáky nebude realizován (lze využít například ve výtvarné výchově)

Pracovní list č. 3 – příloha č. 11 (15 min.)

- každý žák dostane od učitele jeden pracovní list a bude ho vyplňovat samostatně

a) Motivace k didaktické hře: (2 min.)

Pohádka o pavoučku Poutníčkovi

Přicupital pavouček Poutníček k domečku u lesa. V domečku nikdo nebydlel, tak se tam nastěhoval. Za chvíli s bzukotem přiletěla včelka Apolenka a zeptala se: „Domečku, domečku, kdo v tobě bydlí?“ „Já pavouček Poutníček a kdo jsi ty?“ „Já jsem včelka Apolenka.“ „Tak pojď dál, budeme tu bydlet spolu.“ Po chvíli přiletěl motýlek Otakárek. „Domečku, domečku, kdo v tobě přebývá?“ „Já pavouček Poutníček.“ „Já včelka Apolenka. A kdo jsi ty?“ „Já jsem motýlek Otakárek.“ „Tak pojď dál, můžeš tu bydlet s námi,“ zabzučela Apolenka.

Znenadání se ozvaly dunivé kroky. Přicházel chrobák Všežničil a zvolal: „Domečku, domečku, kdo v tobě bydlí?“ „Já pavouček Poutníček.“ „Já včelka Apolenka.“ „Já motýlek Otakárek. A kdo jsi ty?“ „Já jsem chrobák Všežničil,“ zaduněl silným hlasem a hroznou tíhou svého těla domeček rozbořil. Poutníček, Apolenka a Otakárek jen tak tak utekli.

Didaktická hra: Najdi pro mě obydlí

- pomůcky: obrázky obydlí (příloha č. 12), obrázky hmyzu (příloha č. 18)
- čas: 3 min.
- počet hráčů: jednotlivci
- pravidla: vyvození hry z motivace - zvířata jsou smutná a nemají kde bydlet, chrobák jim domeček rozbořil
Žáci mají za úkol najít pro hmyz nové úkryty. Do prostoru jsou rozmístěny obrázky možných obydlí. Žáci přiřazují obrázky hmyzu k těmto obydlím

b) Vysvětlení pojmu hmyz, povídání o tom, čím se živí, či potravou mohou být. Práce s Atlasem lesního hmyzu (viz. Literatura), seznámení s hlavními zástupci této skupiny. Použití černobílých obrázků hmyzu. (1 min.)

c) Rozhovor: (2 min.)

Jaké znáte zástupce hmyzu?

POD: včela, beruška, motýl, chrobák, vosy

Který hmyz je pro člověka užitečný, který nebezpečný? Proč?

POD: užitečný hmyz je včela, která sbírá med a sluníčko sedmitečné – pojídá mšice; nebezpečný hmyz je komár, který štípe a klíště, které přenáší nebezpečné choroby

d) Hádanka č. 2:

Podobá se včelce,
je víc drzá, krutá,
podobá se včelce,
jenomže je žlutá. (vosy)

e) Zpívání písničky Komáři se ženili. (1 min.)

f) Povídání o včelách, vysvětlení pojmů matka, dělnice, trubec.

Kdo opyluje květy?

POD: včela – dělnice

Kdo řídí život v úle?

POD: včela – matka

K čemu je v úle potřebný trubec?

POD: k zachování rodu

Co se stane včele, když bodne člověka?

POD: umře, upadne jí žihadlo (2 min.)

g) Vyplnění pracovního listu (4 min.)

Hlavní zástupci motýlů, vyjmenujeme je: bělásek, otakárek, babočka paví oko, vybarvení obrázků v pracovním listě.

Pracovní list č. 4 – příloha č. 13

- slouží pouze pro potřebu učitele, pro doplnění učiva, s žáky nebude realizován

Pracovní list č. 5 – příloha č. 14

(5 min.)

- učitel rozdělí žáky do skupin po třech až čtyřech, každá skupina dostane od učitele jeden pracovní list

a) Hádanka č. 3 :

Sedá na vysokém buku,
volá :, Kluku – kuku, kuku –
vezmi holku za ruku,
jaro už je v rozpuku.“ (kukačka)

b) Povídání o ptácích.

Rozhovor:

(2min.)

Kde žijí ptáci a z čeho si staví svoje obydlí?

POD: ptáci žijí v korunách stromů, na sloupech, hnízda si staví z větviček, listů a hlíny

Čím se ptáci živí?

POD: živí se drobným hmyzem, dravci drobnými živočichy

Z čeho se líhnou ptačí mlád'ata?

POD: z vajíček

Kterí ptáci se stěhují do teplých krajín, kteří zůstávají u nás?

POD: stálí ptáci jsou dravci, kos, bažant, sýkora, datel; stěhovaví ptáci jsou čáp, kukačka, vlaštovka

c) Popis těla ptáka, vyplnění pracovního listu. Práce s Encyklopedií ptáků (viz. Literatura), seznámení se zástupci ptáků žijících v lese. Použití černobílých obrázků ptáků – příloha č. 18.

Dokončení pracovního listu

(3 min.)

Pracovní list č. 6 – příloha č. 15

(5 min.)

- žáci nepracují s pracovním listem, učitel vychází ze zadání úloh v pracovním listu, pracuje však s konkrétními pomůckami

a) Básnička Čáp, při říkání ji budou děti doprovázet jednoduchými pohyby: (cape – podupávání nohama; klape – předpažení, tleskání;

to je žab – dřep s výskokem)

(3 min)

Čáp

V rybníku si cape

bílý čáp

a zobákem klape,

klapy, klap,

klapy, klap,

to je žab,

klapy, klap,

to je žab.

b) Zpívání písničky Žežuličko, kde jsi byla.

(2 min.)

Pracovní list č. 8 – příloha č. 16

- slouží pouze pro potřebu učitele, pro doplnění učiva, s žáky nebude realizován

5. Přestávka – výměna skupin (5 min)

6. Práce ve dvou skupinách (35 min.)

7. Opakování

- k opakování se sejdou obě skupiny dětí, které doteď pracovaly odděleně

Pracovní list č. 7 – příloha č. 17

(7 min.)

- každá ze dvou skupin dostane od učitele jeden pracovní list

a) Společně se všemi dětmi vymyslíme zásady správného chování člověka v lese, (2 min.)

např.:

1. Chováme se tiše.

2. Zbytečně netrháme rostliny ani houby.

3. Neohrožujeme živočichy a neničíme jejich úkryty.

4. Neodhazujeme odpadky.

5. Nerozděláváme oheň, nehrajeme si se zápalkami. ...

b) Vypracování celého pracovního listu, účastní se celá skupina a vyhraje ta skupina, která vypracuje pracovní list co nejdříve a správně

(2 min.)

c) Didaktická hra: Na zvířátka

- pomůcky: cedulky s názvy skupin (příloha č. 18), kolíčky na prádlo, obrázky hmyzu, ptáků a savců (příloha č. 18),

- čas: 3 min.
- počet hráčů: 3 skupiny
- pravidla: Žáky rozdělíme do tří skupin – hmyz, savci, ptáci. Zástupce každé ze skupin si přijde vylosovat cedulku s názvem svojí skupinky. Každá skupina dostane určitý počet kolíčků na prádlo. Ve vyznačeném území jsou na hromádce pomíchané obrázky hmyzu, ptáků a savců. Po odstartování vybíhá jeden z každé skupiny a hledá obrázek zvířat patřících ke svojí skupině (např. děti ze skupiny savců hledají obrázky savců, děti ze skupiny ptáků hledají obrázky ptáků...atd.). Obrázek uchopí kolíčkem a odnese ho ke své skupině. Jakmile obrázek připevní tímto kolíčkem na provázek, vybíhá další ze skupiny. Nakonec dva zástupci z každé skupiny roztáhnou provázek s obrázky. Další dvě skupiny jim práci zkontrolují a zvířata na obrázcích pojmenují
 Vyhrává skupina, která má správně posbírané a připevněné všechny obrázky.

8. Vyhodnocení a rozdání odměn, pochvaly žákům za pozornost při výukovém programu. (3 min.)

ZÁVĚR: Shrnutí a zhodnocení zrealizovaných aktivit. Rozloučení.

HODNOCENÍ VÝUKOVÉHO PROGRAMU

Jméno studenta: Marta Straková, Martina Saxová

Ročník, obor: 2. ročník, Učitelství pro 1. stupeň ZŠ, kombinované studium

Téma výukového programu: Život v lese

Datum realizace VP: 15. 10. 2009

Základní škola: Dolní Loučky

Třída (ročník): 3.

Počet žáků: 24

Stručné vyjádření studentek k výukovému programu

- a) Aspekty týkající se podmínek v MZM (prostředí, exponáty, vybavení, příznivé a rušivé vlivy)

Výuka proběhla koncem pracovního týdne, i proto děti tuto formu zpestření vyučování pobytem v přírodě radostně přivítaly. Vybavení bylo plně funkční a připravenost taktéž

- b) aspekty týkající se žáků (jejich chování při realizaci VP i během přestávek, aktivita, spolupráce, úroveň řečových projevů, vztahy mezi žáky)

Jedná se o třídu s převládajícím počtem dívek, při rozdělení dětí do dvou skupin ROSTLIN a ŽIVOČICHŮ nastaly problémy, jelikož dívky nechtěly ve své skupině chlapce. Žáci byli v plnění úkolů aktivní a dobře se nám s nimi spolupracovalo. Výuka plynula naprosto přirozeně a děti natolik zaujala, že nechtěly ani přestávku.

- c) aspekty týkající se výukového programu (vhodnost zvolených metod a forem, odborná správnost, jiné návrhy VP).

Vhodnost zvolených metod, forem, odborná správnost se vydařila. S výukovým programem jsme byly spokojeny a inspirovány na další vyučovací hodiny s dětmi.

